

УДК 338.24:330.87

В.О. Оглобіна

аспірант
Класичний приватний університет

ОСОБЛИВОСТІ АНТИКРИЗОВОЇ ПОЛІТИКИ В КОРПОРАТИВНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

У статті проаналізовано особливості антикризової політики в корпоративному секторі економіки України. Виявлено етапи фінансово-економічної кризи в Україні. Визначено основні цілі антикризового державного регулювання щодо забезпечення сталого соціально-економічного розвитку національної економіки з домінуванням у її структурі корпоративного сектору.

Ключові слова: фінансово-економічна криза, антикризові заходи, корпоративний сектор, банківський сектор.

I. Вступ

Світова фінансова криза, яка в процесі свого розгортання породжує економічну кризу в багатьох країнах світу, змусила уряди й центральні банки приймати швидкі і масштабні рішення стосовно довгострокових дій щодо стабілізації фінансової системи, стимулювання внутрішнього попиту і зміцнення основ регулювання, подолання наслідків фінансової кризи в цілому. Застосування заходів щодо виходу з кризи залежить від багатьох чинників, у тому числі і стану економіки.

Прискорення наукового-технічного прогресу, інформаційна революція, глобалізація ринків, що відображається у синхронізації перебігу процесів у світовій і національних економіках, та їх висока волатильність, посилення інтеграційних тенденцій та інтернаціоналізація діяльності суб'єктів господарювання, процеси формоутворення нових симбіотичних організаційних форм взаємодії корпоративних структур, що змінюють структурну організацію корпоративного сектору економіки, зумовлюють необхідність формування ефективних систем і механізмів реагування на збурення внутрішнього й зовнішнього середовищ, що не завжди можна прогнозувати.

Виникнення й перебіг кризових явищ у функціонуванні та розвитку соціально-економічних систем різних економічних рівнів, формування систем і механізмів антикризового управління досліджено у класичних працях: Дж.М. Кейнса, М.Д. Кондратьєва, К. Маркса, М.І. Туган-Барановського, М. Фрідмана, Й. Шумпетера й у сучасних працях вітчизняних і зарубіжних учених: І.О. Александрова, В.Г. Бодрова, М.О. Кизима, О.М. Ковалюка, В.І. Кошкіна, І.К. Ларіонова, Л.О. Лігоненко, І.Й. Малога, Г.С. Одінцової, О.Й. Пасхавера, О.І. Пушкаря, Л.С. Ситник, О.М. Тридіда, Я.О. Фоміна та ін., але деякі аспекти

цієї проблематики залишаються недослідженими. Так, процеси формоутворення дисипативних корпоративних структур, що лежать в основі забезпечення динамічної стійкості корпоративного сектору економіки, не досліджувалися у зв'язку із взаємозумовленістю закономірностей їх розвитку та впливами метафакторів зовнішнього середовища, що дає змогу розробляти універсальні та специфічні заходи антикризового управління.

II. Постановка завдання

Метою статті є дослідження особливостей антикризової політики в корпоративному секторі економіки України.

III. Результати

Ураховуючи тенденції розвитку світової економіки та рівень інтегрованості вітчизняного господарства у світовий фінансовий простір, особливої актуальності набувають зважені рішення державної влади щодо забезпечення сталого функціонування економічної системи. При аналізі подій 2008–2009 рр., які характеризуються поширенням кризових явищ у багатьох країнах світу, на перший план виступають питання адекватного реагування на існуючі економічні виклики з боку держави.

Від реалізації ключових положень антикризової політики держави прямо залежать ефективність діяльності суб'єктів господарства та соціально-економічний розвиток країни. При цьому формування та реалізація ефективної антикризової політики країни сприяють мінімізації впливу економічних шоків на національну економіку та дають можливість запобігти критичним ситуаціям у майбутньому.

Фінансово-економічна криза в Україні пройшла низку логічних, традиційних для кризового циклу етапів:

Перший етап (серпень – вересень 2008 р.) – початок впливу світової фінансово-економічної кризи на Україну: падіння

попиту на експорт, утруднення зовнішнього кредитування, демонстраційний ефект стрімкого падіння світової фінансової системи.

Другий етап (вересень – жовтень 2008 р.) – “шокова реакція” суб’єктів економіки на поширення явищ світової кризи: падіння довіри до банківської системи, зростання ажіотажного попиту на валюту, намагання бізнесу “перечекати” кризи без адекватного реагування тощо (наростання запасів продукції), дезорієнтація державної політики у виборі антикризових інструментів.

Третій етап (жовтень 2008 р. – січень 2009 р.) – падіння економіки під дією зовнішніх чинників та розкритих ними внутрішніх суперечностей: стрімке зменшення обсягів виробництва в усіх секторах економіки.

Четвертий етап (січень – березень 2009 р.) – стабілізація економічних процесів на рівні деякого “дна”, досягнення рівноважних показників валютного та грошово-кредитного ринків, угамування негативних очікувань.

П’ятий етап (квітень 2009 р. – дотепер) – адаптація суб’єктів господарювання до особливостей діяльності в умовах кризи та вибір власних антикризових моделей.

Корпоративний сектор економіки, що за своєю суттю є цілісністю когерентних дисипативних соціально-економічних систем різної складності, цілі яких різняться та змінюються під впливом чинників внутрішнього та зовнішнього середовища, потребує застосування нових методологічних засад дослідження, спрямованих на забезпечення його динамічної стійкості.

У сучасній економічній літературі існує два основних підходи до визначення сутності антикризового управління, що передбачають застосування:

- антикризових заходів з метою виведення окремого підприємства-боржника з кризи;
- комплексу дій з метою не лише подолання кризи, а й своєчасного діагностування, запобігання та нейтралізації кризи, а також забезпечення подальшого позитивного розвитку підприємства.

З огляду на повноту і стратегічну орієнтацію другого підходу, його доцільно розглядати як основний підхід для визначення сутності антикризового управління підприємством, у тому числі банком і в цілому банківським сектором.

Таким чином, *антикризове управління банком* можна визначити як постійно діючий специфічний вид управління, спрямований на запобігання можливим ускладненням у діяльності банку, нейтралізацію кризових явищ і забезпечення його подальшого функціонування та розвитку шляхом вчасного вжиття адекватних управлінських рішень й ефективного використання внутрішніх ресурсів.

Антикризове управління в банківському секторі – комплекс системних управлінських дій органів державної влади, спрямованих на запобігання чи усунення негативних для банківського сектору явищ.

Зважаючи на значні негативні наслідки системної банківської кризи й актуальність цього питання для України, доцільно розглянути антикризове управління. Зарубіжні дослідники Д. Холшер та М. Куїнтін виокремлюють *три етапи державного антикризового управління в умовах системної банківської кризи*, на кожному з яких може використовуватись певний набір інструментів [4, с. 46].

Стимування кризи. На цьому етапі після виявлення системних ознак кризи державні органи влади (координовані дії з боку ряду, центрального банку та органів фінансового нагляду) повинні вжити негайних заходів, спрямованих на перешкоджання поширенню кризи на всю систему. Оскільки в минулому для 62% банківських криз було характерним різке зниження загального обсягу депозитів, пріоритетним завданням є зупинення “набігів” вкладників шляхом відновлення їх довіри до банківської системи [1, с. 89]. Такі заходи полягають переважно у використанні фінансових інструментів: розширення схеми гарантування банківських депозитів, надання підтримки ліквідності банкам, у тому числі за менш жорстких умов, ніж за нормальних обставин, а також структурного інструменту – невідкладної ліквідації цілковито неплатоспроможних банків. Однак у випадках, коли ситуацію не вдається стабілізувати, органи державної влади часто змушені вдаватись до використання заходів надзвичайного характеру – призупинення повернення депозитів чи введення банківських канікул. Оперативне використання цих інструментів необхідне, перш за все, для отримання часу на розробку державою дієвого, комплексного та послідовного переходу до наступних етапів подолання кризи, в іншому разі вони не спроможні зупинити розвиток кризи та призводять до подальшого зниження довіри населення до дій держави.

Системна реструктуризація банків спрямована на відновлення платоспроможності та прибутковості банків, виконання ними функцій фінансових посередників. Зазвичай цей процес є досить тривалим, він повинен розпочинатися з розробки дієвого правового та інституційного поля для здійснення реструктуризації банків. Першим кроком безпосередньо для проведення реструктуризації є оцінювання активів банків з метою визначення їх поточного стану. Для цього має застосовуватись стандартизована методика, що дасть змогу порівняти банки. За її результатами необхідно розподілити банки за

такими категоріями: неплатоспроможні банки; недокапіталізовані, проте життєздатні банки; платоспроможні банки, що відповідають усім необхідним критеріям. До першої категорії банків можуть застосовуватись такі структурні інструменти, як продаж банку іншим власникам, злиття, поглинання та ліквідація банку. Остання категорія банків не потребує особливої уваги, оскільки нормально функціонує в умовах кризи. Процес реструктуризації повинен бути зосереджений на другій категорії банків, а також на тих банках, ліквідацію яких не можна допускати у зв'язку з їх великими розмірами, та системно важливих банках, що можуть бути як у першій, так і в останній категоріях і повинні бути врятовані за будь-яких умов.

Доцільно розрізняти фінансову та операційну реструктуризацію [3, с. 12–13]. *Фінансова реструктуризація* спрямована на покращення балансу банків шляхом залучення додаткового капіталу (наприклад, за рахунок отримання коштів від існуючих чи нових власників або від уряду, тобто вливання приватного чи державного капіталу), скорочення зобов'язань (наприклад, завдяки списанню певних боргів) чи шляхом підвищення вартості активів (наприклад, за рахунок підвищення відновної вартості проблемних кредитів чи забезпечення).

Операційна реструктуризація спрямована на відновлення прибутковості банку за рахунок використання операційних інструментів. Відновлення платоспроможності є швидшим і простішим процесом, однак для закріплення ефективності реформ фінансова реструктуризація має доповнюватись операційною реструктуризацією, спрямованою на відновлення прибутковості діяльності банків, що потребує більших витрат часу та праці. Доцільнішим є здійснення реструктуризації окремо створеною державною установою, а не центральним банком, який повинен бути готовим надати підтримку життєздатним банкам [3, с. 15].

Робота з “поганими” активами необхідна для відновлення економіки, вона повинна доповнювати процес реструктуризації банків. Завданнями “реабілітації” активів є максимізація вартості “поганих” активів, мінімізація втрат банку та “ерозії” капіталу. Управління такими активами може здійснюватись шляхом: самостійної реструктуризації банком або списання їх вартості з балансу; передачі або продажу “поганому банку”, компанії з повернення кредитів чи приватній компанії, що спеціалізується на управлінні “поганими” активами; передачі або продажу централізованій компанії з управління активами, яка є зазвичай державною установою [2, с. 10].

Незважаючи на наявність спільних ознак в антикризових політиках різних держав,

кожна країна повинна застосовувати власний підхід до протидії кризовим явищам, а просте копіювання світового досвіду може завдати значної шкоди розвитку економіки країни та її банківському сектору.

Вибір інструментів державного антикризового управління повинен бути адекватним виду банківської кризи. До них належать неринкові (заходи надзвичайного характеру, обмеження банківської конкуренції та кола діяльності) та ринкові (фінансові, операційні, структурні) інструменти. На особливу увагу заслуговує дослідження антикризового управління в умовах системної банківської кризи. Встановлено, що основними етапами такого управління є: стримування кризи, системна реструктуризація банків, робота з проблемними активами.

Незважаючи на значний негативний вплив світової фінансової кризи, глибинними причинами поточної фінансово-економічної кризи в Україні були внутрішні фактори. Як наслідок, масовий відплив депозитів фізичних осіб, що відбувся внаслідок рейдерської атаки на один із системотвірних банків, спричинив суттєву дестабілізацію всієї банківської системи та виникнення кризи ліквідності. З метою стримування кризи Національним банком було використано низку фінансових інструментів підтримки банків, а також введено заборону на дострокове повернення строкових депозитів. Етап системної реструктуризації в Україні розпочався з введення порядків участі держави у капіталізації банків, здійснення заходів щодо фінансового оздоровлення банків і проведення діагностичного дослідження для визначення потреби банків у додатковому капіталі. Іншими фінансовими інструментами, які широко використовувались для підтримки ліквідності та поживлення процесів кредитування, були проведення гнучкої політики рефінансування, зниження облікової ставки НБУ, норм обов'язкового резервування. Як операційні інструменти НБУ було запроваджено інститут кураторства, здійснювалось введення тимчасових адміністрацій, рекомендувався порядок реструктуризації банками кредитної заборгованості тощо. Серед структурних інструментів – ліквідація проблемних банків, поблажливості до виконання регулятивних вимог. Однак структурні та операційні зміни в діяльності банків України все ще недостатні, про що свідчать збиткова діяльність, зростання рівня проблемної заборгованості, низькі обсяги кредитування економіки.

IV. Висновки

Отже, дослідження банківських криз і державного антикризового управління протягом останнього часу набуває все більшої актуальності. Більшість криз мають однакову природу та передумови виникнення й полягають у значній дестабілізації всього

банківського сектору або його частини. Запропоновані теоретичні та практичні результати дослідження дають змогу удосконалити механізм антикризового управління в банківському секторі. У подальших дослідженнях доцільно обґрунтувати критерії ідентифікації етапів антикризового управління та вибору інструментів державного антикризового управління залежно від виду банківської кризи.

Список використаної літератури

1. Арістова А. Інструментарій державного антикризового управління у банківському секторі / А. Арістова, Г. Мазур // Вісник КНТЕУ. – 2010. – № 2. – С. 88–102.
2. Барановський О. Антикризові заходи урядів і центральних банків зарубіжних країн / О. Барановський // Вісник НБУ. – 2009. – № 4. – С. 8–19.
3. Карчева Г. Особливості функціонування банківської системи України в умовах фінансово-економічної кризи / Г. Карчева // Вісник НБУ. – 2009. – № 11. – С. 10–16.
4. Манойленко О.В. Особливості державного антикризового регулювання в корпоративному секторі економіки / О.В. Манойленко // Економіка та держава : міжнар. наук.-практ. журн. – 2006. – № 4. – С. 45–48.

Стаття надійшла до редакції 06.02.2014.

Оглобина В.А. Особенности антикризисной политики в корпоративном секторе экономики Украины

В статье проанализированы особенности антикризисной политики в корпоративном секторе экономики Украины. Выявлены этапы финансово-экономического кризиса в Украине. Определены основные цели антикризисного государственного регулирования по обеспечению устойчивого социально-экономического развития национальной экономики с доминирующим положением в ее структуре корпоративного сектора.

Ключевые слова: финансово-экономический кризис, антикризисные меры, корпоративный сектор, банковский сектор.

Oglobina V. Features anti-crisis policy in the corporate sector of Ukraine

The paper analyzed the characteristics of anti-crisis policies in the corporate sector of Ukraine. Stages of financial and economic crisis in Ukraine are discovered. The corporate sector of the economy that are inherently dissipative integrity coherent socio – economic systems of various kinds of complexity whose aims are different and change under the influence of factors internal and external environment requires a new methodological principles of research to ensure its dynamic stability.

Step systemic restructuring in Ukraine began with the introduction of orders of state participation in the capitalization of banks, taking measures to financial rehabilitation of banks and the diagnostic study to determine the need for additional capital in banks. Other financial instruments that are widely used to maintain liquidity and revival of lending were a flexible policy of refinancing reduced rate of National Bank norms of compulsory redundancy. The operating tools the NBU introduced a coaching institute, carried introduction of temporary administration, recommended order bank restructuring of credit debt and so on. However, structural and operational changes in the activities of banks in Ukraine are still insufficient, as evidenced by loss-making activities, increase in bad debts, and low amount of lending.

Thus, the study of banking crises and government crisis management during recent years has become increasingly relevant. Most crises have the same nature and predictors of and is a significant destabilization of the entire banking sector, or part thereof. The theoretical and practical research results allow improving the mechanism of crisis management in the banking sector. In further studies, it is advisable to justify the criteria for identifying the stages of crisis management and selection tools of public crisis management, depending on the type of banking crisis.

Key words: financial and economic crisis, the anti-crisis measures, the corporate sector, the banking sector.